

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.3.30>

УДК 631.1: 351.72

A. M. Білоченко,

к. е. н., докторант, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» НААН України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8038-9586>

МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

A. Bilochenko,

PhD in Economics, Doctoral candidate, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" NAAS of Ukraine

MECHANISMS AND INSTRUMENTS OF STATE SUPPORT FOR THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY UNDER MARTIAL LAW

У статті вивчено та проведено аналіз механізмів та інструментів, які держава може використовувати для підтримки аграрного сектору економіки в умовах воєнного стану. Дослідження передбачало аналіз сучасного стану аграрного сектору, його потенціалу та можливостей розвитку, а також оцінку впливу воєнного стану на цей сектор. Дослідження також мало на меті визначення механізмів та інструментів, які вже існують для підтримки аграрного сектору в умовах кризи та воєнного стану. Зокрема, досліджено основні види й інструменти державної підтримки аграрного сектору України.

Проведено аналіз видатків Державного бюджету на підтримку аграрного сектору України за 2018-2022 рр. та їх відповідність нормативним вимогам. Проведено аналіз динаміки та структури капітальних інвестицій в аграрний сектор України за 2018-2022 рр. Проведено аналіз динаміки кредитування аграрного сектору України за 2018-2022 рр., виділено пільгові програми кредитування аграрного сектору. Запропоновано напрями подолання існуючих викликів стримування розвитку аграрного сектору з боку держави.

The purpose of the article is to study and analyze the mechanisms and tools that the state can use to support the agricultural sector of the economy in the conditions of martial law. The study provides an analysis of the current state of the agricultural sector, its potential and development opportunities, as well as an assessment of the impact of the state of war on this sector. The study also aims to identify mechanisms and tools that already exist to support the agricultural sector in crisis and martial law.

The article studies and analyzes the mechanisms and tools that the state can use to support the agrarian sector of the economy under martial law. The study included an analysis of the current state of the agricultural sector, its potential and development opportunities, as well as an assessment of the impact of martial law on this sector. The research also aimed to identify the mechanisms and tools that already exist to support the agricultural sector in crisis and martial law conditions.

The article examines the main types and instruments of state support for the agricultural sector of Ukraine. The article analyzes State Budget expenditures for support of the agricultural sector of Ukraine for 2018-2022 and their compliance with regulatory requirements. The given dynamics of state support to the agricultural sector and its share in the volume of output to the agricultural economy indicate that the real volumes of financing do not reach the values of the declared indicators.

The article analyzes the dynamics and structure of capital investments in the agricultural sector of Ukraine for 2018-2022. With the help of capital investments, it is possible to expand production, modernize and improve technological equipment,

introduce new technologies, and improve product quality. This helps to increase the production of agricultural products, increase the export capacity and ensure the food security of the country.

The article analyzes the dynamics of lending to the agricultural sector of Ukraine for 2018-2022, and selects preferential programs for lending to the agricultural sector. The agricultural sector has become an important segment for financial institutions and banks, which may be related to the increase in the profitability of the sector. However, at the same time, the growth of the share of loans granted to the agricultural sector may pose a certain threat to financial stability if most of the loans are classified as non-performing loans.

The article proposes directions for overcoming the existing challenges of restraining the development of the agrarian sector by the state: minimizing bureaucratic procedures for enterprises of the agrarian sector and to the product sales markets without any restrictions or obstacles; expansion of bank lending programs for small and medium-sized businesses under conditions acceptable to farmers; use of funds of foreign investors in the development and restoration of the agricultural sector.

It is possible to ensure the further development of the agricultural sector of Ukraine only if the war with the aggressive Russian Federation ends and the occupied territories are liberated.

Ключові слова: *фінансово-економічні механізми; державне регулювання; аграрний сектор; аграрна політика; фінансування аграрного сектору; воєнний стан.*

Keywords: *financial and economic mechanisms; state regulation; agricultural sector; agrarian policy; financing of the agricultural sector; state of war.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. *Обрана тема є дуже актуальною в контексті сучасної геополітичної ситуації в Україні. В умовах ведення*

військових дій країні загрожує різке погіршення економічної ситуації та зниження рівня життя населення. Аграрний сектор виступає однією з ключових галузей економіки, що забезпечує продовольчу безпеку України та є важливою складовою зовнішньої торгівлі. В умовах війни, аграрний сектор є метою атак ворога, що призводить до зниження виробництва та загроз продовольчій безпеці країни.

Саме тому державна підтримка аграрного сектору є необхідною у випадку воєнного стану. Механізми та інструменти державної підтримки можуть включати в себе фінансові та податкові пільги, державні гранти, кредитну підтримку та інші заходи, що сприятимуть збереженню та розвитку аграрного сектору в умовах війни. Додатково, держава може розробити план дій щодо забезпечення продовольчої безпеки та зменшення відповідності залежності від зовнішніх постачальників – це може включати розвиток місцевих аграрних підприємств та збільшення їх виробництва, підтримку розвитку малих та середніх підприємств, що займаються виробництвом продуктів харчування тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми підтримки аграрного сектору економіки висвітлені в працях вітчизняних вчених. Зокрема, Сахно А. А. в науковій публікації «Міжнародний досвід державної підтримки підприємництва в аграрному секторі економіки» вивчає особливості державної підтримки підприємництва в аграрному секторі економіки зарубіжних країн та можливості впровадження такого досвіду в українські реалії [2]. Костирко Л. А. в науковій публікації «Бюджетна підтримка розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки» розробляє теоретичні основи і практичні рекомендації щодо активізації бюджетної підтримки у розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектору економіки [3]. Алескерова Ю. В. в науковій публікації «Кредитні аспекти державної підтримки розвитку аграрного сектору України» визначає фактори підвищення ефективності державних програм пільгового кредитування [4]. Коваль Н. І. в науковій публікації «Стан та розвиток державної фінансової

підтримки аграрного сектору України» розкриває стан державної підтримки як обумовлену парадигму, що регулює сталий розвиток аграрного сектору України з врахуванням інституційних змін законодавчого регулювання [5]. Балян А. В. в науковій публікації «Публічна політика та державна підтримка розвитку аграрного виробництва в Україні» проводить аналіз сучасного стану, методів і способів підтримки аграрного виробництва з боку держави, виявлення основних проблем з її надання й обґрунтування пропозицій щодо її удосконалення [6]. Утенкова К. О. в науковій публікації «Державна підтримка аграрного сектору у контексті зміцнення його економічної безпеки» розкриває організаційні засади державної підтримки аграрного сектору, проводить аналіз її ефективності [7]. Гмиря В. П. в науковій публікації «Фінансові інструменти підтримки виробництва аграрної продукції як невід'ємної складової продовольчої безпеки країни» визначає стан фінансування виробництва аграрної продукції в Україні як невід'ємної складової продовольчої безпеки країни [8]. Такі дослідження дозволяють розробити теоретичні основи та практичні рекомендації щодо активізації державної підтримки у розвитку фінансового потенціалу аграрного сектору економіки та визначити фактори підвищення ефективності державних програм та інструментів.

Разом з тим, нові виклики вимагають посилення наукових досліджень в сфері удосконалення інструменти державної підтримки аграрного сектору в цих складних умовах сьогодення. Остаточним результатом дослідження має стати розробка пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення механізмів та інструментів державної підтримки аграрного сектору в умовах воєнного стану, які можуть бути використані у практичній діяльності для забезпечення стабільності та подальшого розвитку аграрного сектору.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у вивченні та аналізі механізмів та інструментів, які держава може використовувати для підтримки аграрного сектору економіки в умовах воєнного стану. Дослідження передбачає аналіз сучасного стану аграрного сектору, його потенціалу та можливостей розвитку, а також оцінку впливу

воєнного стану на цей сектор. Дослідження також має на меті визначення механізмів та інструментів, які вже існують для підтримки аграрного сектору в умовах кризи та воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підтримка аграрного сектору є важливою складовою економічної політики України. Аграрний сектор забезпечує важливу частину експортних доходів країни і забезпечує необхідні продукти харчування для внутрішнього ринку. Державна підтримка аграрного сектору є необхідною, оскільки без неї сільське господарство може не здатися впоратися з конкуренцією на світовому ринку, геополітичними та економічними викликами сьогодення.

Починаючи з 2017 року, Україна прийняла рішення перейти на пряму державну підтримку сільського господарства, як і більшість країн Європи. Це означає відмову від попередньої непрямой державної підтримки, яка надавалась через спеціальний режим оподаткування ПДВ, та запровадження більш ефективних механізмів прямої державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Основні види й інструменти державної підтримки аграрного сектору систематизуємо в табл.1.

Таблиця 1. Основні види й інструменти державної підтримки аграрного сектору України

Види	Інструменти
Економічна	ціни, тарифи, спеціальні програми
Фінансова	кредити, податки, страхування
Правова	квоти, санкції, антимонопольні закони, нормативи, стандарти, ліцензії
Інвестиційна	інвестиції, цінні папери
Бюджетна	бюджетні резерви, бюджетні витрати

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано автором

З табл.1 видно, що держава використовує різноманітні інструменти для підтримки аграрного сектору України, включаючи економічні, фінансові, правові, інвестиційні та бюджетні інструменти. Ці інструменти можуть включати ціни, тарифи, квоти, стандарти, кредити, податки, інвестиції, цінні папери та інші. Разом ці інструменти допомагають забезпечити стабільний

розвиток аграрного сектору, збільшення виробництва, підвищення якості продукції та забезпечення безпеки продуктів харчування для населення.

Щороку з 2017 по 2021 рік, згідно з Пунктом 42 розділу VI Бюджетного кодексу України, Державний бюджет України мав спрямовувати не менше 1% випуску продукції у сільському господарстві на державну підтримку сільськогосподарських товаровиробників. Щоб перевірити, чи відповідають обсяги державної підтримки встановленим нормам, було проаналізовано її динаміку (рис.1).

Рис.1. Видатки Державного бюджету на підтримку аграрного сектору України за 2018-2022 рр.

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [9,10]

За даними рис.1 бачимо, що за період 2018-2022 років видатки Державного бюджету на підтримку аграрного сектору України були нестабільними та коливалися від 0,67% до 1,40% від обсягу випуску продукції у сільському господарстві. Найбільші видатки припали на 2019 рік, коли частка видатків на підтримку АПК становила 1,40%. Однак, згідно з встановленим

нормативом, обсяг видатків на підтримку аграрного сектору повинен бути не менше 1% від обсягу випуску продукції у сільському господарстві щорічно з 2017 по 2021 рік. На основі цих даних можна зробити висновок, що було порушено встановлений законодавчий норматив у 2020 та 2021 роках. Наведена динаміка державної підтримки аграрного сектору та її частка в обсязі випуску сільськогосподарському господарстві свідчать, що реальні обсяги фінансування не досягають значень задекларованих показників.

У 2023 році в Державному бюджеті України не закладено коштів на пряму підтримку аграрного сектору, що може мати негативний вплив на його функціонування. Аграрний сектор в Україні є важливим джерелом доходів для багатьох сільських господарств, підприємств і населення. Брак фінансової підтримки з боку держави може призвести до скорочення обсягів виробництва та зниження якості продукції, що може позначитися на економічному розвитку країни.

Натомість держава пропонує аграріям гранти, кредити, компенсації. Зокрема, в 2023 році підтримка аграріїв буде йти за трьома напрямками: діятиме грант на 1 млрд грн. Його нададуть для садівничих та тепличних господарств; держава надає кошти для того, щоб могла надалі працювати державна програма доступних кредитів «5-7-9»; пропонується впровадження окремої аграрної підтримки для українських підприємств, через субсидії та кредитування. Зважаючи на відсутність коштів на підтримку аграрного сектору у Державному бюджеті України на 2023 рік, можна зробити висновок, що уряд має намір залучати аграріїв до активної взаємодії з державою за допомогою інших форм фінансової підтримки. Однак, такий підхід не може сприяти стабільності та розвитку аграрного сектору в Україні у важких економічних умовах. Уряд також повинен розглянути можливості залучення додаткових джерел фінансування для підтримки аграрного сектору в Україні. Такі джерела можуть включати публічно-приватні партнерства, інвестиційні проекти та спеціальні програми підтримки. Це допоможе забезпечити сталий розвиток аграрного сектору в Україні та зберегти його конкурентоспроможність на міжнародному

ринку.

Для аналізу державної підтримки аграрного сектору економіки в умовах воєнного стану проведемо також аналіз капітальних інвестицій в аграрний сектор в Україні (табл.2). Капітальні інвестиції грають важливу роль в аграрному секторі України, оскільки вони є основним джерелом фінансування для підтримки розвитку сільського господарства та підвищення його конкурентоспроможності.

Таблиця 2. Динаміка капітальних інвестицій в аграрний сектор України за 2018-2022 рр.

Рік	Обсяг капітальних інвестицій, млн грн	у тому числі за рахунок	
		коштів державного бюджету, млн грн	коштів місцевих бюджетів, млн грн
2018	66104,1	116,7	80,9
2019	59129,5	252,3	105,9
2020	36442,1	103,7	31,1
2021	49127,4	96,8	67,5
2022	33338,8	57,2	51,6

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [9, 11]

За даними табл.2 бачимо, що з 2018 по 2022 роки загальний обсяг капітальних інвестицій зменшився на близько 50% – з 66104,1 млн грн у 2018 році до 33338,8 млн грн у 2022 році. Це може бути пов'язано з різними факторами, включаючи економічну ситуацію в країні, стан інвестиційної клімату, а також державну політику щодо підтримки аграрного сектору. За рахунок коштів державного бюджету та місцевих бюджетів було інвестовано значно менше коштів у 2020 році порівняно з попередніми роками (що зумовлено наслідками пандемічної кризи як в світі, так і в Україні), але у 2021 та 2022 роках ці витрати зросли, хоча все ще залишаються значно нижчими, ніж у 2018 та 2019 роках. Це може вказувати на те, що уряд продовжує надавати деяку підтримку аграрному сектору, але не на тому рівні, що раніше.

Важливим для нашого дослідження є саме порівняння показників 2021 та 2022 років. З табл.2 видно, що обсяг капітальних інвестицій в аграрний сектор

України у 2022 році становив 33338,8 млн грн, що на 32,1% менше, ніж у 2021 році, коли обсяг капітальних інвестицій склав 49127,4 млн грн. За рахунок коштів державного бюджету було залучено 57,2 млн грн, що на 39,1% менше, ніж у 2021 році. За рахунок коштів місцевих бюджетів було залучено 51,6 млн грн, що на 24,1% менше, ніж у 2021 році. Отже, загальна сума витрат державного та місцевих бюджетів на капітальні інвестиції в аграрний сектор в 2022 році склала 108,8 млн грн, що на 32,7% менше, ніж у 2021 році. Таким чином, за рахунок державної та місцевої підтримки в аграрний сектор було інвестовано значно менше коштів у 2022 році порівняно з 2021 роком. Ці зміни можуть бути пов'язані зі зменшенням бюджетних ресурсів на розвиток аграрного сектору та з пріоритетами, встановленими державою у зв'язку зі складною економічною ситуацією в країні.

Також проаналізуємо, яку частку в структурі капітальних інвестицій в аграрний сектор займають кошти державного та місцевих бюджетів (табл.3). Аналіз структури капітальних інвестицій в аграрний сектор є дуже важливим для визначення ефективності інвестування в цей сектор економіки. За допомогою такого аналізу можна встановити, які джерела фінансування найбільш активно використовуються для розвитку аграрного сектору, а також які види інвестицій найбільш перспективні для залучення фінансових ресурсів.

Таблиця 3. Структура капітальних інвестицій в аграрний сектор України за 2018-2022 рр.

Рік	Кошти державного бюджету, %	Кошти місцевих бюджетів, %	Інші джерела, %
2018	0,18	0,12	99,70
2019	0,43	0,18	99,39
2020	0,28	0,09	99,63
2021	0,20	0,14	99,67
2022	0,17	0,15	99,67

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [9, 11]

За даними табл.3 бачимо, що в період з 2018 по 2022 роки структура капітальних інвестицій в аграрний сектор України не зазнала значних змін. В той же час, спостерігається певне зниження частки коштів державного

бюджету, які використовуються для капітальних інвестицій в аграрний сектор. Зокрема, у 2018 році частка коштів державного бюджету становила 0,18%, а у 2022 році знизилась до 0,17%. У той же час, частка коштів місцевих бюджетів, що використовуються для капітальних інвестицій в аграрний сектор, залишалась досить стабільною і коливалась у межах від 0,09% до 0,15%. Частка інших джерел фінансування, що складає більшість в структурі капітальних інвестицій, також залишалась стабільною і змінювалась незначно. Отже, можна зробити висновок, що капітальні інвестиції в аграрний сектор України в основному залежать від інших джерел фінансування, тоді як роль коштів державного та місцевих бюджетів є несуттєвою.

За допомогою капітальних інвестицій можна здійснювати розширення виробництва, модернізацію і удосконалення технологічного обладнання, впровадження нових технологій та підвищення якості продукції. Це сприяє збільшенню виробництва сільськогосподарської продукції, збільшенню експортної потужності та забезпеченню продовольчої безпеки країни. Крім того, капітальні інвестиції можуть сприяти розвитку інфраструктури, яка необхідна для сільського господарства, наприклад, будівництво доріг, залізничних та морських терміналів, складських приміщень та іншого – це полегшує доступ до ринків збуту, зменшує витрати на логістику та забезпечує швидке і надійне транспортування продукції. Отже, капітальні інвестиції є ключовим інструментом для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору України, підвищення його ефективності та конкурентоспроможності, а також забезпечення продовольчої безпеки країни.

Ще одним з напрямків підтримки аграрного сектору є пільгове кредитування. Перш ніж визначити основні програми такого кредитування, проаналізуємо статистику загального кредитування аграрного сектору України (рис.2).

Рис.2. Динаміка кредитування аграрного сектору України за 2018-2022 рр.

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [12]

За даними рис.2 бачимо, що кількість кредитів, наданих аграрному сектору України, зростала з 2018 року до 2022 року. В 2018 році було видано 67675 млн грн кредитів, а в 2022 році – 118504 млн грн. Це свідчить про зростання попиту на фінансову підтримку в аграрному секторі внаслідок спочатку пандемічної кризи, а потім війни. Загальна кількість кредитів, наданих в Україні, при цьому мала тенденцію до зменшення протягом цього періоду. У 2018 році було видано кредитів на загальну суму 859740 млн грн, а в 2022 році – 754371 млн грн – це може свідчити про зменшення конкуренції на ринку кредитів, або ж про більш обережну політику надання кредитів в цей період.

Частка кредитів, наданих аграрному сектору в загальній сумі кредитів, збільшувалася з 2018 року до 2022 року. У 2018 році частка кредитів, наданих аграрному сектору, становила 15,66%, а в 2022 році – 31,26%. Це свідчить про те, що аграрний сектор став важливим сегментом для фінансових інститутів та банків, що може бути пов'язано з підвищенням рентабельності сектору. Однак, водночас, зростання частки кредитів, наданих аграрному сектору, може становити певну загрозу для фінансової стабільності, якщо більша частина кредитів буде віднесена до проблемних кредитів.

У цілому за 2022 рік аграрний сектор отримав пільгових кредитів на загальну суму в понад 90 млрд грн за такими програмами:

- пільгове або безвідсоткове кредитування підприємців сільськогосподарської галузі у межах програми «Доступні кредити 5-7-9%». Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» розпочала роботу в лютому 2020 року. Механізм державної підтримки передбачає часткову або повну компенсацію відсотків за банківськими кредитами за участі Фонду розвитку підприємництва, діяльність якого координує Міністерство фінансів України;
- компенсація 25% вартості придбаної техніки та обладнання. Здійснюється відповідно до програми Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників, напрям Часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України №130 від 01.03.17.

Велика частина коштів в 2022 році була спрямовано за програмою державної підтримки аграріїв. Європейський Союз надав кошти на підтримку агропромислового комплексу за двома напрямками: бюджетна субсидія на одиницю оброблюваних угідь сільськогосподарського призначення для провадження сільськогосподарської діяльності та спеціальна бюджетна дотація за утримання великої рогатої худоби усіх напрямів продуктивності. Ці кошти доступні лише для учасників програми, які зареєстровані у Державному аграрному реєстрі та відповідають критеріям програми. З 1 вересня 2022 року, тобто початку реалізації програми, у Державному аграрному реєстрі (єдиний цифровий хаб для агровиробників України), наказом Міністерства аграрної політики затверджено до виплат 13960 заявок, що дозволило розподілити більше мільярда гривень [11].

Важливою ініціативою був і запуск гуманітарної програми під патронатом Президента України Володимира Зеленського «Grain from Ukraine». Станом на кінець 2022 року до фінансування «Grain from Ukraine» долучилося 30 країн (країни Європейського Союзу, Велика Британія, США, Канада, Японія, Південна Корея тощо) і міжнародних організацій. Уже залучено майже \$ 200 млн внесків. Програма «Grain from Ukraine» є важливою ініціативою, яка

спрямована на підтримку розвитку аграрної галузі України та поширення її впливу на світовому ринку. Долучення до фінансування 30 країн та міжнародних організацій свідчить про значний інтерес до українського аграрного сектора. Завдяки цій програмі українські аграрії отримали можливість залучати додаткові інвестиції, що сприятиме підвищенню якості та кількості виробленої сільськогосподарської продукції, а також покращенню умов праці в сільському господарстві. Крім того, ця програма є важливим кроком в напрямку розвитку експортної потужності України, що може стимулювати розвиток національної економіки. Тому можна зробити висновок, що програма «Grain from Ukraine» має важливу роль у стабілізації та розвитку аграрної галузі та економіки України в цілому.

Влітку 2022 року була запущена грантова програма зі створення та розвитку садів і теплиць. Типові проекти, підготовлені програмою, допомагають фермерам і підприємцям у вирощуванні різноманітних овочів та фруктів, зменшенні залежності від імпорту і підвищенні якості власної продукції. Станом на кінець 2022 року погоджено 78 заявок на 378 млн грн. Ця програма спрямована на підтримку розвитку плодоовочевого виробництва в Україні. Розвиток плодоовочевого виробництва в Україні не тільки забезпечує населення свіжими і якісними продуктами, а й може стати важливим експортним напрямком, що сприятиме економічному розвитку країни. Отже, грантова програма має важливу роль у підтримці і стимулюванні розвитку плодоовочевого виробництва в Україні.

Важливим також була підтримка аграрного сектору за допомогою страхового ринку, зокрема за рахунок Експортно-кредитного агентства України. У 2022 році агентство підтримало український експорт на 3,2 млрд грн, що у порівнянні з підтримкою в 100 млн грн за попередні чотири роки свідчить про значні досягнення. Українські експортери можуть скористатись послугами агентства, таких як страхування зовнішньоекономічних договорів, передекспортне фінансування та банківські гарантії. За допомогою Експортно-кредитного агентства було створено близько 1445 робочих місць, а одна гривня

страхової відповідальності генерує 13 гривень майбутнього експорту аграрного сектору. Загалом, діяльність Експортно-кредитного агентства допомагає українським експортерам розширювати свої можливості та збільшувати експорт.

Загалом, програми державної підтримки аграріїв, грантові та гуманітарні програми, запуснені в 2022 році, дозволили розподілити значну суму коштів на підтримку агропромислового комплексу України. В цілому, ці ініціативи можуть сприяти розвитку агропромислового комплексу в Україні та покращенню життя місцевого населення.

З метою запобігання негативним тенденціям в аграрному секторі з початку повномасштабного вторгнення росії урядом було запроваджено й інші заходи щодо його підтримки України, зокрема:

- спрощення імпорту сільськогосподарської рослинної продукції (посівних матеріалів);
- впровадження податкових пільг (нульова ставка акцизного податку та зниження розміру ПДВ до 7% на пальне) та введення в обіг бензину і дизельного паливо екологічних класів Євро-3 і Євро-4;
- внесення змін щодо сплати за землю державної та комунальної форм власності в період дії воєнного стану;
- використання необхідної кількості сільськогосподарської техніки без їхньої реєстрації тощо.

Ці заходи сприяли підтримці аграрного сектору та сприяли мінімізації негативних наслідків від вторгнення росії.

Для подальшого розвитку аграрного сектора України в таких складних умовах необхідно створити агропродовольчу систему з урахуванням сучасних викликів та потреб національної і світової продовольчої безпеки. Це передбачає використання ефективних фінансових інструментів, які забезпечать підприємствам галузі необхідний рівень фінансування. Зокрема, для подолання існуючих викликів стримування розвитку аграрного сектору з боку держави пропонуємо:

- мінімізацію бюрократичних процедур для підприємств аграрного сектора (запити виробників для отримання необхідних ліцензій і сертифікатів). Щоб допомогти підприємствам аграрного сектору подолати виклики, пов'язані з бюрократією, можна вжити наступних заходів: спрощення процедур отримання необхідних ліцензій та сертифікатів шляхом зменшення кількості документів, які потрібно надавати; встановлення електронних систем подання документів та заявок для зменшення фізичного контакту з органами державної влади; зменшення термінів розгляду документів та заявок з метою прискорення процесу отримання необхідних дозволів та сертифікатів; встановлення чітких та однозначних вимог до документів та заявок, що потрібні для отримання необхідних дозволів та сертифікатів, з метою запобігання непотрібним витратам часу та грошей на подання непотрібної інформації; запровадження ефективних механізмів контролю за діяльністю державних органів з метою запобігання корупції та необґрунтованого перешкоджання в роботі підприємств аграрного сектору;
- регулювання цінової політики щодо засобів агропромислового виробництва. Це може бути здійснено шляхом встановлення максимальних цін на необхідні засоби виробництва, заборони спекулятивних націнок на них, контролю якості і безпеки. Також можна залучати державні фонди для фінансування програм, спрямованих на забезпечення доступності і підвищення якості засобів агропромислового виробництва для підприємств галузі. Регулювання цінової політики щодо засобів агропромислового виробництва може сприяти зниженню витрат підприємств галузі і забезпеченню їх стабільності;
- забезпечення всім суб'єктам аграрного бізнесу вільного доступу до ресурсів, необхідних для виробництва сільськогосподарської продукції (наприклад, земельних ділянок, водних ресурсів, насіння, добрив, кредитів тощо) та до ринків збуту продукції без будь-яких обмежень або перешкод;
- розширення програм банківського кредитування малого і середнього бізнесу за прийнятними для аграріїв умовами. Для цього можуть бути

запроваджені спеціальні кредитні продукти з пільговими процентними ставками, подовженням терміну кредитування та іншими умовами, що враховують специфіку галузі. Також можна розглянути формування гарантійного фонду для малих і середніх аграрних підприємств, що забезпечить більшу доступність кредитних ресурсів для цієї категорії суб'єктів підприємницької діяльності. Для підвищення ефективності таких програм може бути корисним включення практик фінансової грамотності та консультування малого та середнього аграрного бізнесу в питаннях фінансування;

- використання коштів іноземних інвесторів в розвиток та відновлення аграрного сектора. Це може бути здійснено через проведення інвестиційних форумів та презентацій аграрного сектора, підписання міжнародних угод та співпрацю з іноземними компаніями, а також створення спеціальних умов для іноземних інвесторів, таких як зниження податків та вільний доступ до ринку збуту. Для забезпечення прозорості та ефективного використання коштів іноземних інвесторів слід розробляти механізми контролю та моніторингу їхньої діяльності в аграрному секторі. Такий підхід може допомогти не тільки залучити інвестиції, а й забезпечити стійкий розвиток аграрного сектора та збільшення його конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Усі ці заходи допоможуть забезпечити стійкий розвиток аграрного сектору та забезпечити продовольчу безпеку країни в умовах сучасних викликів та складних економічних і політичних умов.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У сучасний період розвитку аграрного сектора з'явилися ключові виклики, які заважають розвитку підприємств галузі та підіймають питання про неможливість їх вирішення без допомоги держави. Оскільки аграрний сектор має свої специфічні особливості та проблеми, що можуть загрожувати продовольчій безпеці, необхідна зміна векторів розвитку сільського господарства з підтримкою всіх підприємств галузі на основі чесної

конкуренції у доступі до фінансування агропромислового виробництва, підвищення ефективності сільськогосподарської діяльності та використання ефективних інструментів для збільшення їх фінансового потенціалу.

У воєнний час роль держави є важливою в створенні міцної агропродовольчої системи з урахуванням викликів та спрямування фінансової політики на підтримку галузі шляхом удосконалення існуючих фінансових інструментів та надання їм значення щодо впливу на результати діяльності підприємств пріоритетної галузі. Це допоможе забезпечити національну та світову продовольчу безпеку.

Забезпечити подальший розвиток аграрного сектору України можливо тільки за умови припинення війни розв'язаною агресивною рф та звільнення окупованих територій.

Дослідження механізмів та інструментів державної підтримки аграрного сектору в умовах воєнного стану є дуже актуальним та важливим напрямком для подальших розвідок. З урахуванням нестабільної політичної та економічної ситуації в Україні, розробка ефективних механізмів та інструментів державної підтримки аграрного сектору стає необхідністю. Можливі напрямки подальших розвідок у цій галузі можуть включати вивчення досвіду інших країн у забезпеченні стійкості аграрного сектору в кризових умовах, аналіз ефективності вживаних заходів в Україні, розробку пропозицій щодо поліпшення механізмів державної підтримки аграрного сектору. Крім того, можна провести дослідження щодо ефективності використання підтримки держави аграрними підприємствами, аналіз впливу державної підтримки на розвиток аграрного сектору, а також вивчити взаємозв'язок між державною підтримкою та економічною стійкістю аграрного сектору в умовах воєнного стану. Узагальнюючи, подальші розвідки в галузі механізмів та інструментів державної підтримки аграрного сектору в умовах воєнного стану можуть допомогти у поліпшенні ефективності державної підтримки, забезпеченні стійкості аграрного сектору та підвищенні економічної безпеки України.

Література

1. Білоченко А. М. Бюджетне фінансування та державна підтримка аграрного сектору. *Ефективна економіка*. 2022. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_6_16 (дата звернення 25.02.2023).
2. Сахно А. А. Міжнародний досвід державної підтримки підприємництва в аграрному секторі економіки. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 2. С. 98-109.
3. Костирко Л. А. Бюджетна підтримка розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки. *Молодий вчений*. 2020. № 3(2). С. 227-232.
4. Алескерова Ю. В. Кредитні аспекти державної підтримки розвитку аграрного сектору України. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 11. С. 61-71.
5. Коваль Н. І. Стан та розвиток державної фінансової підтримки аграрного сектору України. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 2. С. 108-124.
6. Балян А. В. Публічна політика та державна підтримка розвитку аграрного виробництва в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 2. С. 156-167.
7. Утенкова К. О. Державна підтримка аграрного сектору у контексті зміцнення його економічної безпеки. *Modern economics*. 2021. № 26. С. 152-159.
8. Гмиря В. П. Фінансові інструменти підтримки виробництва аграрної продукції як невід'ємної складової продовольчої безпеки країни. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2019. Вип. 206. С. 147-161.
9. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 25.02.2023).
10. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/statistics> (дата звернення 25.02.2023).
11. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/> (дата звернення 25.02.2023).
12. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 25.02.2023).

References

1. Bilochenko, A. M. (2022), "Budget financing and state support of the agrarian sector", *Efektivna ekonomika*, vol. 6, available at:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_6_16 (Accessed 25 February 2023).

2. Sakhno, A. A. (2022), “International experience of state support for entrepreneurship in the agrarian sector of the economy”, *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktual.ni pytannya nauky i praktyky*, vol. 2, pp. 98-109.

3. Kostyrko, L. A. (2020), “Budgetary support for the development of the financial potential of economic entities in the agrarian sector of the economy”, *Molodyy vchenyy*, vol. 3(2), pp. 227-232.

4. Aleskerova YU. V. (2018), “Credit aspects of state support for the development of the agricultural sector of Ukraine”, *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktual.ni pytannya nauky i praktyky*, vol. 11, pp. 61-71.

5. Koval, N. I. (2021), “State and development of state financial support of the agricultural sector of Ukraine”, *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktual.ni pytannya nauky i praktyky*, vol. 2, pp. 108-124.

6. Balyan, A. V. (2021), “Public policy and state support for the development of agricultural production in Ukraine”, *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, vol. 2, pp. 156-167.

7. Utenkova, K. O. (2021), “State support of the agricultural sector in the context of strengthening its economic security”, *Modern economics*, vol. 26, pp. 152-159.

8. Hmyrya, V. P. (2019), “Financial instruments for supporting the production of agricultural products as an integral component of the country's food security”, *Visnyk Kharkivs.koho natsional.noho tekhnichnoho universytetu sil.s.koho hospodarstva imeni Petra Vasylenka.*, vol. 206, pp. 147-161.

9. State Statistics Service of Ukraine (2023), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 25 February 2023).

10. Information and analytical portal of the agricultural industry of Ukraine (2023), available at: <https://www.apk-inform.com/uk/statistics> (Accessed 25 February 2023).

11. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2023), available at: <https://minagro.gov.ua/> (Accessed 25 February 2023).

12. National Bank of Ukraine (2023), available at: <https://bank.gov.ua/> (Accessed 25 February 2023).

Стаття надійшла до редакції 01.03.2023 р.